

Eva Vybíralová

Revanšisti, či průkopníci smíření? Ackermann-Gemeinde a její podpora katolické církve v Československu v době komunismu

Návrat míru po ukončení druhé světové války vyvolal ve většině světa euforii. Ne tak u obyvatel poražených zemí. Dvojnásob to platí o přibližně 12 milionech Němců, kteří byli po válce vyhnáni ze svých domovů ve východní Evropě – z Polska, Rumunska, Maďarska, Československa (přibližně 2,5 milionu¹ sudetských Němců² pocházelo z českých zemí, naopak slovenských Němců bylo minimum). Mnozí museli přetrpět nelidský transport a jejich noví spoluobčané je přijali pouze z donucení. Pozdější socialistické státy hovořily o těchto událostech jako o odsunu, vysídlení, vystěhování nebo transportu (termín *Aussiedlung* v Německé demokratické republice – NDR), ale krutou skutečnost lépe odráží pojem vyhnání (*Vertreibung*).³ Brzy po ukončení války začala v Německu vznikat střediska pomoci pro uprchlíky, později i různá společenství vyhnanců⁴, v případě sudetských Němců šlo kromě Ackermann-Gemeinde (katolíci), o Witikobund (nacionalisté) nebo Seliger Gemeinde (sociální demokraté). Jednalo se o tzv. názorová společenství (*Gesinnungsgemeinschaft*).⁵ Ackermann-Gemeinde fungovala v prvních letech své existence, kdy ještě platil zákaz sdružování vyhnanců, pod záštitou pastorační služby uprchlíkům (*Flüchtlingsseelsorge*). Zastřešující organizací pro tyto i další krajanské spolky se stal Sudetoněmecký landsmannšaft (*Sudetendeutsche Landsmannschaft*). Nad ním pak existovala a dodnes existuje zastřešující organizace Svaz vyhnanců (*Bund der Vertriebenen*, dříve *Bund der Heimatvertriebenen*) pro všechny Němce vyhnané ze střední a východní Evropy.

Ackermann-Gemeinde (dále jen AG, překlad: Oráčova obec) byla založena v lednu 1946. Název byl odvozen od postavy Oráče z díla *Oráč z Čech* (*Der Ackermann aus Böhmen*) autora Jana ze Žatce (zvaného též Johannes von Tepl) a měl vyjádřit odhod-

1 Údaje o přesném počtu Němců vyhnanců z Československa se různí, udávány bývají až tři miliony osob. STANĚK, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. Academia – Naše vojsko, Praha 1991, s. 365–372.

2 Označení „sudetskí Němci“ používám jako synonymum termínu „čeští Němci“, neboť se tak označují oni sami. Dalším užívaným pojmem je např. „německá národnostní skupina v Československu“. Tamtéž, s. 8.

3 K terminologii tamtéž, s. 384, pozn. 8.

4 Protože Němci patří k národům, které mají ve velké oblibě spolkovou činnost, zakládali vyhnání Němci v nové domovině množství nových spolků a sdružení. V případě německé katolické mládeže se jednalo např. o Adalbertus-Werk, Danziger Jugend, Hedwigswerk nebo Schlesische Jugend. *Archiv autorky* (dále jen AA), rozhovor Markéty Těthalové (FF UHK) s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

5 VŠETIČKOVÁ, Nela: *Československo-německé vztahy mezi lety 1945 až 1997 s obledem na svazy vyhnanců a jejich roli* (magisterská diplomová práce). FF ZČU, Plzeň 2016, s. 14n.

lání zdolávat těžký osud díky křesťanské víře.⁶ Tato víra dovolila sudetským Němcům stát se *stavebními kameny a ne dynamitem*⁷ při znovuoživení Německa. U založení AG stály významné osobnosti sudetoněmeckých vyhnanců, pater Paulus Sladek OSA⁸ a Hans Schütz⁹, kteří už v říjnu 1945 v Mnichově spoluzakládali tzv. Úřad církevní pomoci (Kirchliche Hilfsstelle) pro katolické vyhnance.¹⁰ Tyto i další významné osobnosti AG se před válkou angažovaly v křesťansko-sociálním hnutí (např. v Německé křesťansko-sociální straně lidové) i v různých hnutích sudetoněmecké katolické mládeže (např. studentský spolek Staffelstein).¹¹

Hlavní náplní práce AG se stala bezprostřední (materiální i duchovní) pomoc vyhnancům sudetským Němcům, pomoc při jejich integraci do poválečné společnosti Německa i podpora jejich národní, kulturní i náboženské identity. Politicky se AG napojila na německou lidovou stranu (Christlich Demokratische Union Deutschlands – CDU a především Christlich-Soziale Union in Bayern – CSU), pro niž se hlasy sudetských Němců staly nepostradatelnými. AG je organizována většinou na úrovni katolických diecézí, centrála sídlí v Mnichově, kde má AG tradičně silné zastoupení. V jejím čele stojí spolkový předseda (Bundesvorsitzende)¹², který je podporován

-
- 6 *Oráč z Čech*, napsaný okolo roku 1400 a v roce 1460 publikovaný v tištěné podobě, je jedním ze základních děl německé literatury.
- 7 Viz P. Paulus Sladek OSA: *Wegbereiter der Beheimatung und der deutsch-tschechischen Versöhnung* – <https://www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/zur-geschichte/ppaulus-sladek.html> (citováno k 25. 4. 2019). Základní dokumenty AG spolu s přehledem činnosti tohoto sdružení byly publikovány v OLBERT, Franz (ed.): *Cesta ke smíření. Sdružení sudetoněmeckých katolíků Ackermann-Gemeinde. Dokumenty 1948–1991*. ISE, Praha 1992.
- 8 Paulus Sladek (1908–1990) pocházel z Litoměřicka, v České Lípě vstoupil do řádu augustiniánů, promoval a habilitoval se v teologii. Od roku 1934 přednášel v Praze (pravděpodobně na Německé univerzitě) dogmatiku a působil jako kazatel pro německé vysokoškolské studenty. Patřil k příznivcům liturgického hnutí. Po vyhnání z Československa vedl v Mnichově tzv. Úřad církevní pomoci, který po válce pomáhal především uprchlíkům. Brzy poté se stal zakládajícím členem AG, působil v ní mj. jako duchovní rádce. Jeho základním postojem bylo přesvědčení o nutnosti oboustranného (tj. Němců i Čechů) doznání vin a oboustranné prosby o odpuštění, z tohoto důvodu býval kritizován landsmansaftem.
- 9 Hans Schütz (1901–1982), původem ze severních Čech, byl předákem křesťanských odborových svazů v Československu, poslancem Německé křesťansko-sociální strany lidové, od roku 1938 NSDAP. Po vyhnání a založení AG byl jejím spolkovým předsedou a členem německého Spolkového sněmu (Bundestag). Viz Hans Schütz: *der Bürgermeister der Ackermann-Gemeinde* – <https://www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/zur-geschichte/hans-schuetz.html> (citováno k 25. 4. 2019). Jako poslanec se pokoušel přesvědčit prezidenta Beneše o nutnosti neodkladného řešení sudetoněmecké otázky a upozorňoval na bezprostřední hrozbu německého útoku na Československo. Podle Schütze však Beneš spoléhal na to, že československý stát je plně chráněn spojeneckou smlouvou se Sovětským svazem; Schütz se pak mezi Hitlerem a Stalinem „tíse rozhodl pro Hitlera“. *Koncem března 1938 se pak Německá křesťansko-sociální strana lidová rozpustila v Sudetoněmecké straně*. KRAHULCOVÁ, Zuzana: Průkopníci smíření. Vznik Ackermann-Gemeinde a počátky její činnosti. *Soudobé dějiny*, 2006, roč. 13, č. 3–4, s. 379. Srov. KESSLER, Vojtěch – PEHR, Michal – VAŠEK, Richard (eds.): *Edvard Beneš, Němci a Německo. Edice dokumentů*, sv. III. Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Praha 2015.
- 10 Tamtéž, s. 380.
- 11 Tamtéž, s. 378–379.
- 12 Někdy bývá označován i jako starosta (Bürgermeister). Tento úřad zastával v letech 1946–1970 Hans Schütz a v letech 1970–1991 Josef Stingl. Viz *AG-Archiv* – <https://www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/ag-archiv.html?type=98> (citováno k 25. 4. 2019).

Eva Vybíralová

duchovním poradcem (Geistlicher Beirat)¹³, spolkovým předsednictvem (Bundesvorstand) a spolkovým jednatelem/generálním tajemníkem (Bundesgeschäftsführer, příp. Hauptgeschäftsführer/Generalsekretär), který má přehled o všech jejích akcích – z toho důvodu byli tito jednatelé ústředními postavami pomoci československým věřícím. V letech 1948–1989 zastávali tuto funkci Adolf Kunzmann¹⁴ a Franz Olbert¹⁵. V současnosti pořádá AG kulturní, vzdělávací, náboženské i politické akce na nejrůznějších úrovních, dále konference, studijní cesty, jazykové kurzy, poutě atd. Okruh působení AG byl vždy mnohonásobně širší než samotná členská základna.¹⁶

Kromě organizace ve Spolkové republice Německo existovala v letech 1972–1991 v Římě také kontaktní a informační kancelář AG (Kontakt- und Informationsbüro)¹⁷, která byla zřízena za pomoci Německé biskupské konference, udržovala kontakty mj. s českým církevním exilem a dlouhá léta byla vedena P. Josefem Rabasem.¹⁸ Hlavní náplní její práce bylo shromažďování informací o náboženské svobodě v Československu, především o stavu katolické církve.

Když pominuly nejtěžší poválečné roky, sociální situace členů AG se začala zlepšovat a politické napětí mezi východním a západním blokem se pomalu zmírňovalo, začala se AG zaměřovat na téma usmíření Němců s národy východní Evropy a pomoci

13 Tuto funkci zastává kněz, ve sledované doby to byli P. Paulus Sladek OSA (1946–1980) a P. Angelus Graf Waldstein OSB (1980–1991).

14 Adolf Kunzmann (1920–1976) byl Spolkovým jednatelem v letech 1946–1976, od roku 1952 v Sozialwerk AG, od roku 1974 generální tajemník AG.

15 Franz Olbert (nar. 1935) pochází od Moravské Třebové, v letech 1960–1972 byl spolkovým sekretářem Junge Aktion AG, v letech 1976–1999 spolkovým jednatelem AG. Společensky i politicky se velmi angažoval (Česko-německý fond budoucnosti, Renovabis, Centrální komitě německých katolíků, Justitia et Pax atd.) a v roce 2005 získal české státní vyznamenání Medaile Za zásluhy. Viz *Franz Olbert: Wegbereiter der sudetendeutsch-tschechischen Annäherung wird 80* – https://www.ackermann-gemeinde.de/aktuell/einzelansicht/franz-olbert-wegbereiter-der-sudetendeutsch-tschechischen-annaehderung-wird-80/71c3bb7778711f139fd7798db39f0cae.html?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail (citováno k 25. 4. 2019).

16 Koncem 50. let měla AG přibližně 8000 členů. KRAHULCOVÁ, Zuzana: *Průkopníci smíření*, s. 385.

17 BERNING, Benita – WÖRNER, Florian: *Archiv der Ackermann-Gemeinde*. Ackermann-Gemeinde, München 2012, s. 3. Název kanceláře byl Katholisches Büro für ost- und mitteleuropäische Fragen („Rappresentanza dell’Ackermann-Gemeinde di Monaco di Bavaria per affari d’Europa centro-orientale“). Srov. *AG-Archiv* – <https://www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/ag-archiv.html?type=98> (citováno k 25. 4. 2019).

18 Josef Rabas (1908–2003) pocházel ze Žatce, gymnázium studoval v Linci a Bohosudově, studium teologie absolvoval v Římě. Po kněžském svěcení působil mj. jako sekretář litoměřického biskupa Antonína Aloise Webera. Roku 1946 odešel do Německa, kde působil v různých diecésích, především jako duchovní odsunutých sudetských Němců. Ve Würzburgu se stal profesorem pastorální teologie. V Římě vedl v letech 1976–1989 kontaktní kancelář (jeho předchůdcem byl P. Norbert Kocholaty). V roce 1998 byl jmenován čestným kanovníkem litoměřické katedrální kapituly. Jeho bratr František Rabas (1901–1969), rovněž kněz, zůstal po válce v Československu, stal se blízkým spolupracovníkem litoměřického biskupa Štěpána Trochty, v letech 1949–1950 i jeho generálním vikářem a poté rektorem kněžského semináře. Spolu s Trochtou byl v roce 1953 zatčen a později odsouzen k 10 letům vězení. Kontaktní osobou k vatikánskému státnímu sekretariátu se stal P. Ján (John) Bukovsky SVD (1924–2010), kněz slovenského původu, který získal americké občanství a byl přítomen mnoha diplomatickým jednáním s vládami bývalých východoevropských socialistických zemí. Srov. DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit. Sozialwerk der Ackermann-Gemeinde*. Ackermann-Gemeinde, München 2010, s. 31.

Revanšisti, či průkopníci smíření?

východoevropským zemím. Jednalo se samozřejmě především o Československo, se kterým se AG snažila navázat kontakt.¹⁹ Protože nenávist plodí jen další nenávist, *spirálu nenávisti a násilí je třeba ukončit [...] bránili jsme se tomu, abychom Čechy nenáviděli. Velice důležité je nehledat vinu jen u druhých, ale sám u sebe. To nám říkal kněz, který byl také vyhnaný a staral se o nás, a to si AG vzala za své.*²⁰

Postupem času vznikly v rámci AG různé instituce se specifickou náplní jako samostatné právnické osoby, např. Sozialwerk der AG (sociální angažovanost), Junge Aktion (pro mládež), Hochschulring (pro vysokoškoláky, dnes již neexistuje, byl sloučen s Junge Aktion) nebo Institut Bohemicum (vzdělávací a kulturní akce).

Sozialwerk Ackermann-Gemeinde

Pro téma podpory katolické církve v bývalém Československu je nejdůležitější Sozialwerk AG (SW AG), který byl založen v říjnu 1950. V prvních letech činnosti byla jeho prioritou pomoc sudetoněmeckým vyhnančům při hledání bydlení a práce, pomoc při slučování rodin, výchově mládeže, zaopatřování starých lidí apod. Poté se pomoc rozšířila na potřebné katolíky v bývalé NDR. Později byla nabídnuta také věřícím z Československa.²¹ V čele Sozialwerku stál předseda (Vorsitzende)²², vedle něj působili tzv. duchovní patron (Geistlicher Protektor)²³ a jednatel (Geschäftsführer)²⁴.

- 19 V ojedinělých případech byla pomoc nabídnuta i věřícím v Jugoslávii, Rumunsku, SSSR nebo Polsku. Za pomoc pro Poláky obdržela AG děkovaný dopis od kardinála Stefana Wyszyńskiego. Rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov (překlad rozhovoru i citací v textu autorka). Do NDR byla vybraným kněžím zasílána především nová teologická literatura. Viz *AG-Archiv* – <https://www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/ag-archiv.html?type=98> (citováno k 25. 4. 2019).
- 20 OLBERT, Franz: Zastavit kruh nenávisti. *Universum*, 2016, č. 4, s. 10.
- 21 Na shromáždění členů AG 6. prosince 1975 podal Adolf Kunzmann, 2. předseda AG, zprávu o hlavních bodech činnosti sdružení: humanitární a charitativní pomoc potřebným ve SRN, humanitární a charitativní pomoc potřebným v NDR (přesně Mitteldeutschland – tehdy byla NDR stále mnohými považována za střední Německo – a za východní Německo byla pořád pokládána území, která připadla po roce 1945 Polsku), humanitární a charitativní pomoc Němcům v Československu, pomocná opatření pro katolickou církev v Československu. *Archiv Ackermann-Gemeinde München* (dále jen *Archiv AG*), f. Sozialwerk AG, Mitgliederversammlungen 1975–1985, neinventarizováno.
- 22 Ve funkci se vystřídali Edmund Leukert (1950–1952), Martha Krause (1952–1959), P. Alfons Possel (1959–1983) a P. Wolfgang Klieber (1983–2009). Srov. DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 108 a *AG-Archiv* – <https://www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/ag-archiv.html?type=98> (citováno k 25. 4. 2019).
- 23 Funkci zastávaly význačné osobnosti německé církve, např. světitelé biskupové nebo opati: poslední pražský německý světitel biskup Johannes Nepomuk Remiger (1950–1959), poslední německý opat kláštera Teplá Petrus Möhler OPraem (1959–1968), opat Wolfgang Böhm OPraem (1969–1985), limburský světitel biskup Gerhard Pieschl (1985–1986). Srov. DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 108 a *AG-Archiv* – <https://www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/ag-archiv.html?type=98> (citováno k 25. 4. 2019).
- 24 Jednatel AG býval zároveň druhým předsedou Sozialwerku AG. Postupně to byli Hermann Ebert (1950–1952), Adolf Kunzmann (1952–1976) a Franz Olbert (1976–2011). Srov. DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 108 a *Franz Olbert: Wegbereiter der sudetendeutsch-tschechischen Annäherung wird 80* – https://www.ackermann-gemeinde.de/aktuell/einzelansicht/franz-olbert-wegbereiter-der-sudetendeutsch-tschechischen-annaehderung-wird-80/71c3bb777871f139fd7798db39f0cae.html?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail (citováno k 25. 4. 2019).

Eva Vybíralová

Protože oficiálně nabízená podpora věřícím v Československu ze strany AG většinou nebyla možná, byly postupně zakládány tzv. Kruhy pomoci Východu (Osthilfekreise), které sdružovaly přibližně 500 dobrovolníků.²⁵ Ti byli koordinováni z ústředí Sozialwerku, odkud získávali instrukce a kontakty na konkrétní potřebné věřící v Československu, se kterými udržovali korespondenci a zasílali jim balíčky. Organizování byli podle regionálního členění AG, tedy hlavně podle diecézí. Nejvíce dobrovolníků pocházelo z jihoněmeckých diecézí. Každý z těchto dobrovolníků, nazývaných *kmotři* či *patroni*²⁶, měl na starosti pět nebo i více cizinců. V letech 1965–1989 mohlo být ze strany AG podle jejich údajů podporováno celkem až 2000 československých kněží.²⁷ V době těsně před pádem komunismu v roce 1989 šlo přibližně o 3000 lidí v Československu, z toho asi 1000 kněží, řeholníků/řeholnic a některých aktivních laiků, zbytek tvořili Němci, kteří zůstali po válce v Československu.²⁸ Podpora československé církve i jednotlivých věřících ovšem neskončila návratem svobody v roce 1989. I poté jim byly zasílány léky, knihy apod., ale hlavní byla obnova církevních struktur, vybudování systému církevního vzdělávání (církevní školy, nakladatelství apod.) a oprava budov (kostelů, klášterů).²⁹ Oficiálně nebyla podpora ze strany AG nikdy ukončena.³⁰ Je třeba mít na paměti, že AG nebyla jedinou německou křesťanskou organizací, která poskytovala pomoc českým katolíkům. Podobným sdružením byla např. Kirche in Not (Ospriesterhilfe) nebo v roce 1993 založená charitativní organizace Renovabis.³¹

Pomoc československým věřícím

Už v 50. a 60. letech se členové AG snažili získat kontakty na Čechy a Slováky žijící v zahraničí, především emigranty z roku 1948, případně z let pozdějších. V roce 1965 se pokoušeli, pravděpodobně kvůli smíření, kontaktovat kardinála Berana, který tehdy dostal povolení vycestovat do Říma, kde se mohl zúčastnit posledních zasedání Druhého vatikánského koncilu, a kterému byla zpáteční cesta do Československa zapovězena. Podle Olberta se ale kardinál Beran *držel zpátky*.³² V květnu 1965 navštívil Bavorsko, kde mj. na místě svého dřívějšího věznění v Dachau sloužil bohoslužbu.³³

25 Srov. DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 17.

26 Na kartách podporovaných osob je kolonka: *Patenschaft*, tedy doslovně kmotrovství. Adriana Insel, zaměstnankyně AG českého původu, hovoří o patronech. V této souvislosti se ojediněle vyskytuje také termín: *Patenkinder*, kmotřenci, přeneseně by se dal použít výraz „věřenci“.

27 *AG-Archiv* – <https://www.ackermann-gemeinde.de/ueber-uns/ag-archiv.html?type=98> (citováno k 25. 4. 2019).
28 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 10.

29 *Archiv AG*, f. Sozialwerk AG, Aktenvermerke. Rundschriften. Mitgliederversammlungen 1986–2000, Protokol ze zasedání členů SW AG z 26. 10. 1990.

30 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

31 HAMPEL, Adolf: Pomoc německých křesťanů české katolické církvi v době normalizace. In: DOLEŽALOVÁ, Markéta (ed.): *Velehrad vás volá!*, ÚSTR, Praha 2017, s. 249–252.

32 OLBERT, Franz: *Zastavit kruh nenávisti*, s. 12. Vztah sudetských Němců ke kardinálu Beranovi nebyl vždy přátelský, což bývá přičítáno na vrub parafrázovanému rozhovoru s ním, publikovanému v novinách *Die Tat* 25. 3. 1947, v němž Beran údajně obhajoval vyhnání Němců z Československa. Právě z řad sudetských Němců se také ozývají hlasy proti jeho beatifikaci.

33 Srov. VODIČKOVÁ, Stanislava: *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*. ÚSTR, Praha 2018, s. 327–329.

Revanšisti, či průkopníci smíření?

AG navazovala spojení s dalšími českými kněžími, kteří žili hlavně v Mnichově nebo v Římě. V Mnichově se jednalo např. o redaktora Svobodné Evropy P. Alexandra Heidlera³⁴. Ten však měl na některé historické události jiný názor než velká část členů AG: *Např. o událostech v Sudetech roku 1938 mluvil velmi negativně, příliš negativně. Mnohým se to nelíbilo, ale vedení AG, Hans Schütz i pater Paulus Sladek, s ním měli strpení. Účastnil se našich setkání.*³⁵ Z českých emigrantů roku 1968 byli členové AG v úzkém kontaktu např. se zakladateli Opus bonum P. Anastázem Janem Opaskem OSB a Vladimírem Neuwirthem.³⁶

Nejpozději od roku 1967 mohl jezdit do Československa a navazoval styky s místní církví samotný spolkový jednatel AG Adolf Kunzmann.³⁷ Z archivních dokumentů AG i StB vysvítá, že se Kunzmann znal s biskupy Františkem Tomáškem, Štěpánem Trochou, Karlem Skoupým, Josefem Vranou aj.³⁸

V roce 1967 získali Franz Olbert, tehdy odpovědný za Junge Aktion AG a blízký spolupracovník spolkového jednatele Adolfa Kunzmann, a P. Angelus Waldstein

34 Alexander Heidler (1916–1980) pocházel z Prahy, teologii studoval v Římě, Praze a později ve Fribourgu, v roce 1941 byl vysvěcen na kněze. Přátelil se s Josefem Beranem, tehdejšími profesorem pastorální teologie, po jehož jmenování arcibiskupem tuto katedru převzal. Působil v pražské akademické farnosti. V roce 1949 unikl odchodem do exilu svěmu zatčení. Poté působil v Bavorsku v uprchlických táborech a později v duchovní správě pro Čechy. Od 1951 byl redaktorem náboženských pořadů stanice Svobodná Evropa, vysílal pod jménem Otec Křišťan. Blíže o něm FOŘT, Karel – PAULAS, Jan: *Život voněl člověčinou. Karel Fořt v rozhovoru s Janem Paulasem*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, s. 185–197.

35 OLBERT, Franz: *Zastavit krub nenávisť*, s. 12.

36 Vladimír Neuwirth (1921–1998) byl katolický filozof (do roku 1950 studoval teologii, ale poté pracoval v dělnických a administrativních profesích), překladatel a publicista. V roce 1947 spoluzaložil sekulární institut Společenství a za tajnou činnost v něm byl v letech 1961–1968 vězněn. Následně emigroval a působil při české farnosti ve Frankfurtu nad Mohanem. V roce 1972 založil společně s P. A. Opaskem OSB kulturní sdružení Opus bonum a o deset let později společně s P. Aloisem Krchňákem sdružení Bibliotheca Cyrillo-Methodiana. Blíže o něm a AG viz FOŘT, Karel – PAULAS, Jan: *Život voněl člověčinou*, s. 214–217. AG přispívala těmto českým emigrantům na nákup odborné literatury, vydávání publikací apod. Franz Olbert vzpomíná: *Nakonec jsem řekl, pokud někde jinde najdete zdroj financí, tak se obraťte na ten pramen, my už toho financujeme hodně*. AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov. Kromě toho byla v 80. letech poskytnuta klášteru v Rohru vysoká bezúročná půjčka na opravu budov. Srov. *Archiv AG*, f. Sozialwerk AG, Vorstandssitzungen 1986–2000, protokol ze zasedání z 27. 3. 1987.

37 *Prověrkou bylo zjištěno, že KUNZMANN ČSSR navštívil v roce 1968 3x, v roce 1969 5x, v roce 1970 5x a v roce 1971 6x. Tyto cesty byly soustředěny na Prahu, Karlovy Vary, Litoměřice, Brno, Ostravu a Olomouc. ABS, f. Svazky kontrarozvědného rozpracování – Centrála (MV-KR), svazek a. č. 631420 MV s krycím názvem „Revanš“, Vyhodnocení akce „REVANŠ“ a návrh na postup dalšího rozpracování, 26. 1. 1972, s. 240. StB dokonce prověřovala, zda údaje o Kunzmannově ubytování odpovídají skutečnosti: [...] odkud odejel údajně do Karlovy Studánky, kde přenočoval v hotelu OPAVA, což má potvrzeno v pasových dokladech. Prověrkou, kterou prováděli pracovníci S-StB Ostrava bylo zjištěno, že KUNZMANN, i když má potvrzeno, že byl ubytován v hotelu OPAVA, [to] se nezakládá na pravdě, neboť uvedený hotel byl v té době mimo provoz. Tamtéž.*

38 Zajímavostí je v této souvislosti zpráva, že dále [Kunzmann] řekl prameni, že při příští návštěvě Prahy hodlá navštívit kan[ovníka] Dr. BENEŠE, ale to prý musí velice tajně, aby o tom bisk[up] TOMÁŠEK nevěděl. On by mu to prý nikdy nedopustil (správně neodpustil – pozn. autorky). Tamtéž, Výpis ze zprávy S StB Brno – Zpráva z cesty A – VODÁŘE do Švýcarska a některých dalších kapitalistických zemí, 16. 8. 1972, s. 285. Kanovník Josef Beneš (1905–1979) totiž patřil mezi vůdčí osobnosti tzv. vlasteneckých kněží a byl generálním tajemníkem Mírového hnutí katolického duchovenstva (MHKD).

Eva Vybíralová

spolu se skupinou asi třiceti mladých sudetských Němců vízum do Československa. Vezli s sebou velikou svíci k náhrobku sv. Jana Nepomuckého ve svatovítské katedrále v Praze, kde se také setkali s biskupem Františkem Tomáškem, který je pozval do arcibiskupského paláce.³⁹ O dva nebo tři dny později došlo ještě k jednomu setkání, tentokrát biskupa Tomáška pouze s Olbertem: *Požádal jsem tehdy Tomáška ještě o jeden rozhovor. Seděli jsme v kapli s puštěným rádiem. Tak se to tenkrát dělalo* (snaha o ochranu před odposlechem ze strany StB – pozn. autorky). *Seděli jsme úplně těsně u sebe a řekl jsem mu, že bychom chtěli podpořit kněze, kteří se nacházejí v obzvláště velkých těžkostech.*⁴⁰ Vznikl tak seznam přibližně 200 aktivních kněží, který Tomášek předal Olbertovi. Mnozí z navržených kněží byli režimem pronásledováni, jako např. Josef Zvěřina, Oto Mádr, františkáni, salesiáni apod.⁴¹ Převážet jakékoli seznamy přes hranice mohlo být velmi riskantní, Franz Olbert ale vsadil na jednoduchost: *Moje zásada vždycky byla nic neschovávat, např. někam do zavazadel. Jen jsem ten list složil a strčil do tašky. Bylo to méně nápadné. I později, když mi Zvěřina předával různé dokumenty ke zveřejnění, jsem je měl vždycky u sebe v tašce, abych mohl případné kontrole říct: „Co chcete, dokumenty? Nic tajného.“ Nechtěl jsem nic pašovat, říkal jsem: „To je zakázané? To jsem nevěděl.“ Dělal bych naivního. Ale dobře mi u toho nebylo.*⁴² Se Zvěřinou a Mádrem udržoval Olbert osobní vztah, při svých cestách do Československa je navštěvoval buď v jejich bytě, nebo z bezpečnostních důvodů bylo setkání domluveno na nějakém veřejném místě, např. v parku. Až do roku 1970 jezdil do Československa třikrát až čtyřikrát ročně. Poté už vízum nezískal: *Od roku 1970 jsem už další vízum nedostal. Jen dopis s dlouhým textem, co vše je a není povolené. A pak následovala věta: Momentálně nedostanete žádné vízum. Slovo momentálně bylo škrtnuté. Deset let jsem vízum nedostal. Ale kontakty, které jsme navázali, už fungovaly, a přátelé jezdili dál.*⁴³

Seznamy potřebných kněží, řeholníků/řeholnic a angažovaných laiků se přesto brzy rozšiřovaly. Důležitou spojkou AG v Čechách byl zejména v pozdějších letech P. Bruno Sklenovský.⁴⁴ Kontakty na řeholní sestry získal Franz Olbert především od vyšehradského kanovníka, ředitele katolické Charity a dlouholetého člena hnutí mírových duchovních P. Jana Máry OCR⁴⁵: *On byl „šéfem“ sester. Byl v předsednictvu Pax-*

39 OLBERT, Franz: *Zastavit krub nenávisti*, s. 12.

40 Tamtéž.

41 Tamtéž.

42 Tamtéž.

43 Tamtéž, s. 12–13. V rozhovoru Franz Olbert uvedl, že vízum nedostal 10 let. Srov. AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov. Podle správ StB jezdil Olbert do Československa do roku 1973 a poté až od roku 1980.

44 Bruno Sklenovský (1919–1993) získal v roce 1943 kněžské svěcení a od roku 1945 byl ředitelem kanceláře arcidiecézní Katolické akce, později i pastoračního referátu. V letech 1949–1959 byl vězněn, v letech 1968–1975 působil v pastoraci, následně mu byl odebrán státní souhlas k vykonávání duchovenské činnosti, takže pracoval na železnici. Do pastorace se mohl vrátit po roce 1989. Jako zaměstnanec drah měl relativně velkou svobodu pohybu a mohl tak navštěvovat různé osoby.

45 Jan Mára (1912–2012) přijal kněžské svěcení v roce 1938. Po únoru 1948 byl jedním z tzv. vlasteneckých kněží. Stal se předsedou státní „Katolické akce“, šéfredaktorem *Katolických novin*, v roce 1949 ho arcibiskup Beran exkomunikoval. Až do roku 1989 byl ředitelem Katolické charity. Člen MHKD i Sdružení katolických duchovních Pacem in terris (SKD PiT), kanovník vyšehradské kapituly. V letech 1970–1989 získal od AG velké množství knih (nejen pro sebe, ale i pro řeholnice) a několikrát

Revanšisti, či průkopníci smíření?

-kněží (Pacem in terris – pozn. autorky) a jako takový měl kontakty na sestry. Tuto cestu jsem nechtěl a používal ji nerad, ale přes pana kanovníka Máru bylo možné sestrám pomoci a to jsem zkoušel. Nevím, co kanovník Mára blásil dál, ale neudal mě ani to, co jsme domluvili pro sestry. Tím byla umožněna velká pomoc sestrám, například v Bílé Vodě nebo v Králíkách, kde byly soustředěny.⁴⁶

Kromě Máry byl Olbert v kontaktu i s několika dalšími vlasteneckými kněžími, kteří rovněž dostávali od AG z Německa pravidelně balíčky – např. pozdější olomoucký kapitulní vikář a světící biskup Josef Vrana⁴⁷, kapitulní vikáři českobudějovický Josef Kavale⁴⁸, litoměřický Josef Hendrich⁴⁹ nebo profesor teologie a člen SKD PÍT Vladimír Benda⁵⁰.

Do Československa jezdily kromě Adolfa Kunzmana a Franze Olberta také zaměstnankyně AG paní Maria Weiß, Brigitte Holik nebo Adriana Insel. Cest do ČSSR ovšem využilo k pomoci a sbírání informací velké množství dalších zaměstnanců a příznivců AG, kteří navazovali kontakty s místními duchovními, řeholnicemi i laiky a zjišťovali jejich aktuální potřeby.⁵¹

Obecně je možno konstatovat, že AG udržovala styky se všemi typy kněží – s kněžími v duchovní správě, s ordináři a jinými církevními hodnostáři, s kněžími bez státního souhlasu pracujícími v civilních zaměstnáních i s kněžími pronásledovanými a s členy skryté církve. Jednalo se především o české kněze, kontaktů na Slovensko bylo výrazně méně. Ke spojení se skrytou církví Franz Olbert řekl: *Jednou jsem měl nápad navštívit biskupa [Felixe] Davidka, který byl „strůjcem“ podzemní církve. Kontakt mě za ním chtěl zavést, ale během cesty zastavil a řekl: „Viš, že musíš počítat s tím, že se přesně eviduje, kdo Davidka navštíví?“ Po dlouhém rozhovoru jsme se dohodli na tom, nejet k biskupu Davidkovi, abychom tím nestrhli lavinu, která by obrozila celou naši práci.*⁵²

tuzexové koruny. Kromě toho žádal o elektronické varhany pro kostel sv. Ludmily v Praze nebo o zaslání léků pro lotyšského kardinála Julijanse Vaivodse či pro jiné osoby. V archivu AG je zachováno množství pohledů a dopisů, které napsal Franz Olbertovi. Většinou jde o pohledy zasláné ze služebních cest do západního světa. V jednom takovém dopise píše: *Když mi budete psát do Prahy, nezmiňujte se, prosím, o mé cestě do Tübingen a o možnosti našeho setkání při této příležitosti.* Srov. Archiv AG, f. Sozialwerk, Priesterkartei, č. 646. Ve spise „Revanš“ se nachází mj. zprávy spolupracovníka StB s krycím jménem „Jenda“ – Jana Máry – o návštěvě Adolfa Kunzmana 9. 6. 1971 v Márově bytě, o jejich setkání v Paříži v roce 1972 apod. ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 631420 MV „Revanš“, s. 190–194, 232–235.

46 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

47 Podporován byl od roku 1967, poštou dostával knihy, vitaminy, ovoce a tuzexové koruny. Srov. Archiv AG, f. Sozialwerk, Priesterkartei, č. 1247.

48 Balíčky s knihami, tuzexovými korunami, léky atd. dostával v letech 1984 až 1993. Na jeho kartě jsou pochvalné záznamy o jeho výborných kázáních při různých církevních slavnostech a také zpráva: *Hned po zveřejnění papežského dekretu* (dekret Quidam episcopi z roku 1982 o zákazu členství duchovních v různých kněžských sdruženích zabývajících se politickými cíli, včetně SKD PÍT – pozn. autorky) *jako první vystoupil z PÍT.* Tamtéž, č. 1089. Více o Kavaleho spolupráci s AG viz DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 56–60.

49 Podporován byl v letech 1969 až 1993. Archiv AG, f. Sozialwerk AG, Priesterkartei, č. 1062.

50 Benda obdržel od AG pouze dva balíčky v roce 1988, jeden s knihami, druhý s tuzexovými korunami. Zajímavé jsou poznámky na jeho kartě: *Listopad 1984: Profesorem v Litoměřicích – kardinál Tomášek jej tam nechce! [...] 18. 6. 1986 kardinál Tomášek konečně dosáhl toho, že B[enda] už nesmí učit!*, tamtéž, karta č. 225.

51 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 59–60.

52 Tamtéž, s. 43–44.

Eva Vybíralová

Ze společenství okolo biskupa Davídka byli podporováni např. tajní biskupové Stanislav Krátký (Priestkartei č. 560) a Josef Hinterhözl (č. 417), dále třeba tajně vysvěcení kněží Ladislav Kubíček (č. 579) nebo Jan Rybář (č. 802).⁵³ Z oficiálně působících nebo ve výkonu své biskupské služby omezených předlistopadových biskupů, kteří byli podporováni Sozialwerkem AG, lze jmenovat Františka Tomáška (č. 919), Štěpána Trochtu (č. 1227), Kajetána Matouška (č. 659), Karla Otčenáška (č. 712), Josefa Vranu (č. 1247), Antonína Lišku (č. 613), Jana Lebedu (č. 1126) a Františka Vaňáka (č. 1235). V kartotéce SW AG dále najdeme snad celou generaci polistopadových biskupů: Vojtěcha Cikrleho (č. 288), Dominika Duku (č. 324), Jana Graubnera (č. 384), Karla Herbsta (č. 412), Františka Lobkowicze (č. 618), Václava Malého (č. 642), Miloslava Vlka (č. 961), Jiřího Paďoura (č. 716), Pavla Posáda (č. 768) a Františka Radkovského (č. 786). Někteří z nich udržovali kontakt s lidmi z AG dlouhá léta, jiní získali podporu až po roce 1989.

Kartotéka Ackermann-Gemeinde

Podle Franze Olberta patřily k základním druhům pomoci československým věřícím *opravy* [budov], *stavební pomoc*, *sociální pomoc* a *dopravní prostředky*.⁵⁴ To je ovšem třeba poněkud rozvést. Začneme pomocí sociální, která se týkala obrovského počtu příjemců. Její zasilání do Československa probíhalo přes dvacet let a postupně získávalo mnohem konkrétnější podobu. Jak již bylo řečeno, jeden z prvních seznamů potřebných kněží (a možná i laiků a řeholnic) získal Franz Olbert od tehdejšího pražského administrátora Františka Tomáška. Díky dalším kontaktům svým i svých spolupracovníků se seznam rychle rozrůstal. Velmi brzy byla proto vytvořena kartotéka (ta je dochována v archivu AG v Mnichově) a vypracován podrobný plán pomoci východním sousedům. Protože AG byla československou vládou považována za nepřátelskou, „špionážní“ a „revanšistickou“ organizaci, pomoc oficiální cestou nebyla možná. AG chtěla pomáhat (pokud možno) legální cestou, ne ilegálním pašováním. Z toho důvodu byly vytvořeny výše zmíněné tzv. Kruhy pomoci Východu, v nichž se shromažďovali dobrovolníci, přes které byla tato pomoc zasílána. Podpora jednotlivců, tedy individuální dary ze Západu, totiž byla většinou tolerována. Dobrovolníci pak písemně komunikovali s československými příjemci a posílali jim balíčky, případně byly balíčky odesílány z mnichovské centrály, ale se zpáteční adresou dobrovolníků. Někdy se jednalo o stejnou zásilku pro všechny zaevidované věřící z Československa, např. vánoční balíček s kalendářem či sušeným ovocem a kávou. Pokud se rozběhla vzájemná korespondence, čeští kněží (a další příjemci) se postupně osmělovali a vyjadřovali svá přání podle konkrétní potřeby – léky, určitá kniha apod. Velká část této korespondence je rovněž uložena v archivu AG. Mnozí příjemci s německým dárce naopak žádný kontakt nenavázali, a proto výpomoc brzy ustala. Všechny dary zajišťovala centrála AG a distribuovala je do regionálních sdružení, příp. až ke konkrétním

53 Zda nějaké zásilky od Sozialwerk AG získával např. i tajný biskup Felix Davídek (č. 1044), jehož karta zůstala prázdná, se nepodařilo zjistit.

54 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

Revanšisti, či průkopníci smíření?

dobrovolníkům. Je důležité si uvědomit, kolik času stálo pouhé organizační zajištění zásilky, kolik peněz padlo na poštovné a balné. Všechno bylo financováno z příspěvků dárců, německý stát ani německé diecéze na tyto věci většinou finančně nepřispívaly.⁵⁵ Spolupráce existovala na úrovni různých spolků a organizací – např. s německým Červeným křížem⁵⁶ nebo se sudetoněmeckým kněžským hnutím.⁵⁷

Informace o jednotlivých kontaktech poskytuje kartotéka AG⁵⁸, rozčleněná do následujících skupin: kněží (nejobsáhlejší), řeholní sestry, laici (mezi nimi hodně nevystěhovaných Němců) a instituce (před rokem 1989 se jednalo pouze o Pokoncilní knihovnu pro biskupa Tomáška a o dva kněžské semináře). Každá podporovaná osoba obdržela své kartotéční číslo⁵⁹ a na její kartě bylo zaznamenáno jméno, adresa, příp. „krycí“/doručovací adresa (časté u sledovaných osob, např. u Miloslava Vlka, Jiřího Reinsberga), jméno a adresa osoby, která zprostředkovala kontakt, a jméno a adresa tzv. kmotra/patrona. Písmena pak označovala: P (kněz), L (laik), S (řeholnice), D (Němec). Určité barvy znamenaly např. student teologie, nebezpečí (sledován StB), pozor (kněz PiT) apod. Na kartu se zapisovaly i další důležité informace, jako zdravotní stav (operace, nemoci), vztah ke státu (vězněn, nebo naopak u kněží PiT: dobré kázání), osobní návštěva zástupců AG u této osoby či setkání s ní apod. Ne všechny zapsané informace lze označit za pravdivé – např. na kartě P. Josefa Hermacha (č. 413) je uvedeno: *odsouzen k smrti*, přičemž Hermach nebyl nikdy ani ve vězení, ani u PTP, pouze byl za války totálně nasazen – nebo úplně (mnohé karty jsou bez jakýchkoli zápisů, přičemž je zřejmé, že minimálně jednu zásilku dotýčný obdržel). Největší prostor byl věnován popisu jednotlivých zásilek: její obsah, datum odeslání, potvrzení příjemcem. První zápisy pocházejí z roku 1967, v době Pražského jara karet (tedy podporovaných osob) rapidně přibývalo. Ze zápisů vyplývá, že zásilky byly velmi nepra-

55 Německá církev pomohla finančně se zakoupením knih pro pražskou Pokoncilní knihovnu. Tamtéž. Někjaké finanční příspěvky od německé církve i státu AG ale přece jen dostávala, jak informoval Franz Olbert na řádném zasedání členů SW AG dne 14. 10. 1978: *Kromě práce patronů a péče o vyhnané rodiny v NDR má v celkové práci Sozialwerku zvláštní význam humanitární pomoc pro církve a pro Němce v ČSSR. Spolupracovníci v Kruzích pomoci Východu vykonávají tuto práci s velkou radostí, nasazením a obětavostí. Prostředky k tomu poskytnuté státem a církví pro jednotlivé akce nevystačí a potřebují doplnění. Právě v oblasti humanitární pomoci pro ČSSR plánuje obchodní vedení [AG] velkou decentralizaci, aby se právě v této práci podařilo zapojit co možná největší okruh pomocníků. Archiv AG, f. Sozialwerk, Mitgliederversammlungen 1975–1985. Na zasedání 3. 10. 1980 bylo znovu projednáváno v rámci pomoci ČSSR mj. téma financování: *Vznikají problémy ve financování různých druhů pomoci. Např. od roku 1980 nebudou k dispozici žádné prostředky pro léky a posilující prostředky*. Zmíněny byly v této zprávě také starosti centrály SW AG týkající se velmi vysokého věku pomocníků v Kruzích pomoci Východu. Dne 5. 12. 1981 byli členové SW AG při svém výročním zasedání informováni o dalším krácení financování z veřejných prostředků, což bylo vyrovnáváno dofinancováním ze strany SW AG. Z protokolu zasedání předsednictva SW AG konaného 20. 9. 1985 vyplývá, že na tuzexové koruny pro kněze a řeholnice měl přispět mnichovský arcibiskup. Tamtéž.*

56 Archiv AG, f. Sozialwerk, Vorstandsitzungen 1975–1985, Protokol ze zasedání předsednictva SW AG ze 14. 10. 1978.

57 Tamtéž, Protokol ze zasedání předsednictva SW AG z 21. 12. 1982.

58 Blíže k archivu AG viz BERNING, Benita – WÖRNER, Florian: *Archiv der Ackermann-Gemeinde*, s. 5.

59 Jistý problém kartotéky spočívá v tom, že mnoho československých kněží sice má zavedenu kartu, ale ta neobsahuje žádné zápisy o případných zásilkách. Částečné vysvětlení může poskytnout mj. skutečnost, že např. dary pro novokněze se do karet většinou nezapisovaly. AA, rozhovor Markéty Těthalové s Adrianou Insel, 8. 8. 2016, Mnichov.

Eva Vybíralová

viditelné, někdy odcházely čtyřikrát ročně, jindy jen jednou za rok. V adventním období byly často posílány tzv. vánoční balíčky. Pokud příjemce na první balíček nereagoval, další už mu většinou zaslán nebyl. Některé balíčky k adresátovi ani nedorazily, protože se otevřené vrátily zpět. Kartotéka obsahuje v mnoha případech také korespondenci mezi českými kněžími a jejich patrony, případně mezi ústředím SW AG a patrony. Protože tato kartotéka obsahovala mnoho interních a choulostivých informací, existoval k ní, podle Franze Olberta, z bezpečnostních důvodů pouze jediný klíč. On i jeho spolupracovníci si osvojili konspirační způsob práce včetně utajování.⁶⁰

Anonymita

Protože byli Franz Olbert i jeho spolupracovníci zvyklí svou činnost víceméně utajovat, o její náplni nikde moc nehovořili. Mnozí z adresátů, především mladší kněží, proto ani netušili, od koho pomoc přichází. Dokonce ani českobudějovický kapitulní vikář Josef Kavale dlouho nevěděl, že paní Maria Weiß, která zprostředkovala pomoc pro českobudějovickou diecézi, náleží k Ackermann-Gemeinde.⁶¹ Stejně tak disident a kněz Václav Malý podle svých slov netušil, odkud přesně přichází jeho pravidelné měsíční stipendium. Pro věřící v totalitním režimu vždy platilo zlaté pravidlo: Čím méně toho člověk ví, tím lépe. Franz Olbert k tomu dodává: *Doboda s našimi spolupracovníky byla, že napsali přibližně „Já, pan XY, jsem četl knihu, která mě velmi zaujala. Chtěl bych Vám udělat radost a v nejbližších dnech Vám ji poslat. Mám hodně přátel, kteří mi pomáhají.“*⁶² Při osobním setkání a rozhovoru mohl být pak spolupracovník AG otevřenější. V pražském arcibiskupském paláci byl Franz Olbert znám nejen (arci-)biskupovi Tomáškoví, ale např. i legendárnímu vrátnému panu Josefu Bláhovi, kteří v případě potřeby mohli znejistěným kněžím dosvědčit, o koho se jedná. Z protokolů Státní bezpečnosti vyslychaných kněží vyplývá, že se mnozí domnívali, že balíčky pochází od německé charity – byl na nich totiž nápis *Seelsorgedienst* (pastorační služba). Byli přesvědčeni, že Adolf Kunzmann, kterého většina neznala, je zaměstnancem mnichovského arcibiskupství.

Příklady konkrétní pomoci

V balíčcích byly zasílány různé dary: vitaminy, sušené ovoce (fíky, datle atd.), káva, čokoláda, tuzexové koruny (tzv. bony, většinou částky 50–200 TK – při kurzu přibližně 1 TK = 5 Kčs), knihy a léky (i ty, které byly vydávány pouze na lékařský předpis – ty bylo ovšem třeba na hranicích osobně vyzvednout⁶³). Balíčky musely být viditelně označeny jako dárek (*Geschenksendung*).⁶⁴ Obstarávání knih a jejich zasílání do Československa bylo jednou z hlavních pomoci AG, protože po Druhém vatikánském koncilu

60 Telefonický rozhovor autorky s Franzem Olbertem, 12. 12. 2017.

61 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 59.

62 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

63 Tamtéž.

64 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 35–36.

Revanšisti, či průkopníci smíření?

zde byla jakákoli novější teologická literatura naprosto nedostupná. V Československu přitom paradoxně nepatřila, na rozdíl třeba od vojenské či politické literatury nebo pornografie, k zakázaným tiskovinám.⁶⁵ Pouze v některých krátkých obdobích (rok 1973) bylo českým věřícím zabráněno v přijímání zahraniční literatury. V jedné zásilce bylo výjimečně možné poslat až tři knihy, častěji ale spíše pouze jednu či dvě.⁶⁶ Pokud si příjemce přál konkrétní knihu, byla o tom informována centrála Sozialwerku, která ji sháněla. Výjimkou ze zaslání knih jednotlivcům byla jednorázová zásilka pro tehdejšího administrátora pražské arcidiecéze biskupa Františka Tomáška. Při jednom rozhovoru v roce 1968 se ho Franz Olbert dotázal, zda by mohl zámak souhlas od tehdejší vedoucí sekretariátu pro věci církevní Eriky Kadlecové⁶⁷ se zásilkou knih (Buchgeschenk). Po obdržení souhlasu byli zaangażováni teologičtí poradci AG, např. prof. Josef Rabas, P. Angelus Waldstein OSB, P. Michael Tupec OFMCap., kteří postupně navrhovali další a další nutnou teologickou literaturu. Nakonec se tato „zásilka knih“ vešla pouze do nákladního automobilu, který měl samozřejmě na československé hranici velké problémy. Knihy v celkové hodnotě 80 000 DM (!) se ale nakonec podařilo doručit a tato dodávka vytvořila základ pro Pokoncilní knihovnu pražského arcibiskupství⁶⁸ (dnes knihovna KTF UK).⁶⁹ Pohled do kartotéky AG ukazuje, že mezi nejčastěji rozesílané patřily dokumenty Druhého vatikánského koncilu, breviář, různé liturgické knihy a katechetické pomůcky, Katechismus katolické církve, Kodex kanonického práva z roku 1983 a díla moderních teologických autorů (Josepha Ratzingera, Karla Lehmana, Waltera Kaspera, Adolfa Adama, Klause Richtera aj.). Kromě klasických teologických knih byly do Československa zasílány také různé křesťanské knihy pro děti (v němčině i češtině), katechetické pomůcky, či dokonce puzzle.⁷⁰ K jednomu životnímu jubileu, snad 75. narozeninám, obdržel kardinál Tomášek od AG přibližně 200 výtisků svých protestních dopisů určených československé vládě s německým překladem.⁷¹ Finančně náročnou výpomocí bylo české vydání úvodu do dějin filozofie.⁷² Někteří kněží žádali o zaslání různých audionahrávek s náboženskou

65 Tamtéž, s. 40.

66 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

67 Erika Kadlecová (nar. 1924) se zabývala sociologií náboženství. V době Pražského jara řídila Sekretariát pro věci církevní při ministerstvu kultury, o rok později byla z funkce odvolána. V roce 1970 byla vyloučena z KSČ a v roce 1977 podepsala Chartu 77.

68 Srov. DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 37–41.

69 *Fungovala tehdy jako jedinečný zdroj teologické a exilové literatury pro kněží a farníky. Přírůstky získávala prakticky výhradně z darů zahraničních mecenášů – jednotlivců i organizací. [...] V zahraničí tak byla vytvořena rozsáhlá síť dárců, z nichž většina zůstala utajena, a nikdy neviděla výsledek svého snažení, přesto řada z nich zůstala myslence knihovny věrná dodnes. Mezi jedny z nejvýznamnějších patřily německá společnost Ackermann-Gemeinde se sídlem v Mnichově a charitativní organizace Kirche in Not. Hnacímí motory byli především pan Franz Olbert a exulanti P. Paulus Sladek, P. Ladislav Dittrich ad. První knihovník, P. František Verner OCr, měl dokonce možnost si u vybraných nakladatelů objednávat knihy. Dodnes nedoceněné dílo vzniklo takřka jíc na „zelené louce“, žilo pouze z darů a podpory zahraničí, pracovali zde výhradně dobrovolníci. Krátce z historie Knihovny KTF – viz <https://www.ktf.cuni.cz/KTF-1711.html> (citováno k 25. 4. 2019).*

70 AA, rozhovor autorky s Brigitte Holik, 12. 12. 2017, Mnichov.

71 Tamtéž, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

72 České vydání vyšlo na 50 000 DM. *Archiv AG*, f. Sozialwerk, Vorstandsitzungen 1986–2000, Protokol ze zasedání předsednictva SW AG z 3. 7. 1987.

Eva Vybíralová

tematikou, také o audio- a později i videopřehrávače. Některým farnostem, zejména na Slovensku, byly zasílány svíce, protože bojovaly s jejich nedostatkem. Podle jedné zprávy StB žádal známý brněnský kněz P. Alois Pekárek ve svém dopise z roku 1970 Adolfa Kunzmannu o velkou automatickou pračku pro sestry cisterciáčky v klášteře Porta coeli v Předklášteří u Tišnova, aby tam mohla vzniknout prádelna liturgických oděvů.⁷³ Asi nejoriginálnější je žádost o zaslání gramofonových desek Black Sabbath.⁷⁴

Pro vybrané kněze z Československa (bylo jich přibližně 20, např. Josef Pokorný, František Šilhan, František Gavlas) zorganizoval Adolf Kunzmann v roce 1969 exkurzi po SRN (v citacích je tehdy užívána zkratka NSR, tedy Německá spolková republika). Kněžím byly hrazeny letenky, zajištěna doprava a ubytování. Na mnichovské radnici je slavnostně uvítal starosta města, dále viděli Stuttgart, Rottenburg, Würzburg, Kolín nad Rýnem a Frankfurt nad Mohanem, kde navštívili katolická nakladatelství, rozhlas apod. Dostali kapesné, nové obleky i kněžské oděvy a mohli si vybrat z teologické literatury.

Tuzexové bony, které čeští kněží dostávali, se často používaly na nákup speciálních předmětů – např. sřešních tašek nebo pneumatik.⁷⁵ V konkrétních případech se jednalo o velmi unikátní dary – např. stroj na zpracování dřeva.⁷⁶ Jedním z finančně nejnáročnějších druhů pomoci AG byly dary osobních aut pro kněze sloužící v bývalých Sudetech, kteří do té doby objížděli své rozsáhlé farnosti na kole nebo na motorce. Bohužel se nepodařilo zjistit, kolik automobilů bylo do roku 1989 československým věřícím celkem věnováno.⁷⁷

Stipendium

Speciální druh pomoci představovalo vyplácení tzv. stipendia pronásledovanému knězi Václavu Malému: *Opravdu si nejsem jistý, jestli jsem někoho z nich* (míněno AG – pozn. autorky) *poznal předtím* (tedy před rokem 1989 – pozn. autorky), *protože on to zprostředkoval jeden člověk, jméno jsem už taky zapomněl, pohyboval se okolo Charty a měl*

73 ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 631420 MV „Revanš“, Záznam o dopisu P. Aloise Pekárka zasláném dne 7. 4. 1970 Adolfu Kunzmannovi, 10. 4. 1970, s. 108.

74 Archiv AG, f. Sozialwerk, Priesterkartei, č. 226, dopis P. Alberta Josefa Beneše OP ze 17. 4. 1973. Zda se opravdu jednalo o slavnou heavymetalovou kapelu, není zcela zřejmé.

75 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov. Ve srovnání s ostatními kněžimi dostával od SW AG nebyvale vysoké finanční částky P. Josef Zvěřina: 5000 TK (1983 na auto), 6000 TK (1984 na auto kombi), 15 000 TK (1985 na auto), 4000 TK (duben 1987), 15 200 TK (červen 1987, stejnou částku obdržel také P. Oto Mádr, na kartě je uvedeno, že se za tuto částku pořídí tři videopřehrávače), 3000 TK (červen 1989), 3000 TK (srpen 1989), 40 000 TK (září 1989 na auto). Všechny tyto částky osobně předali Franz Olbert, Brigitte Holik nebo Marie Weiß. Srov. Archiv AG, f. Sozialwerk AG, Priesterkartei, č. 1258.

76 Ca. DM 8.000 zur Anschaffung einer Holzbearbeitungsmaschine für Priester in der CSSR. Tamtéž, Protokol ze zasedání předsednictva SW AG z 25. 6. 1981.

77 V protokolu ze zasedání předsednictva SW AG z 25. 6. 1981 je zmíněna *motorizace kněží v ČSSR (pořízení dodávky)*, která vyšla na 2500 DM. Archiv AG, f. Sozialwerk, Vorstandssitzungen 1975–1985. Ve zprávě ze zasedání předsednictva SW AG z 22. 7. 1983 je uvedeno: *pan farář Flejberk dostane 2 400 DM na zánovní vůz, pan Bruno Sklenovský 3 000 až 4 000 DM na auto, Dr. Zvěřina 3 000 až 4 000 DM na dodávku, technické náčiní a rozmnžovací přístroj*. Tamtéž.

Revanšisti, či průkopníci smíření?

kontakty také na Ackermann-Gemeinde. [...] O této organizaci jsem věděl už delší dobu, přinejmenším od 80. let minulého století. Ale osobně jsem z těch lidí nikoho neznal. [...] Protože v polovině 80. let jsem měl potíže v zaměstnání, tak právě on nabídl, že by [mi] zprostředkoval nějakou podporu pro základní životní potřeby. Skutečně kontaktoval Ackermann-Gemeinde a potom jsem dostával až do listopadu 1989 určitou částku. Byla to významná, nezištná pomoc. Ti, kteří mě podporovali, to nedělali proto, aby se o nich mluvilo nebo aby na sebe upozornili. [...] Mně vždycky dělali v zaměstnání, byl jsem topič, takové potíže, že na tom pracovišti začínalo být obrazně řečeno dusno. Proto jsem se rozhodl, že ho opustím, a žil jsem nějaký čas z této podpory. [...] České úřady se o to zajímaly, ale byl to doložený příjem, takže jsem nemohl být souzen za to, že jsem příživník, byly to legální peníze.⁷⁸ Peníze poukazovali Václavu Malému složenkou (částka mu byla převáděna na tuzexové bony), podle později doloženého potvrzení to bylo od 1. března 1987 do 31. prosince 1989 měsíčně 300 DM (patrně se tak dělo ještě i po několik měsíců roku 1990).⁷⁹ Oficiálně toto stipendium (za účelem vzdělávání se v pastorální teologii) přicházelo od mnichovské katolické Charity, které Václav Malý také zasílal potvrzení o příjmu a poděkování.

Financování oprav kostelů, pomoc litoměřickému semináři

Pomoc ve větším měřítku představovalo financování oprav církevních budov, především kostelů v pohraničí⁸⁰, opravy varhan v mnoha kostelech nebo pomoc litoměřické diecézi v čele s jejím biskupem Štěpánem Trochtou, se kterým se v roce 1968 sešel Adolf Kunzmann v Turíně a domluvil podrobnosti.⁸¹

Speciální péči věnovala AG kněžskému semináři v Litoměřicích: *V Litoměřicích byla strašná situace. Stály tam patrové postele. Pro jeden kurz (míněn ročník – pozn. autorky) tam byly dokonce trojpatrové postele a jedna židle na osobu na všechno oblečení. Považoval jsem to za strašné. V takových podmínkách se nikdo nemůže učit! A tak jsem požádal biskupa Tomáška, aby bylo umožněno zajistit něco nového. Díky spojení s Rakouskem jsme mohli nabídnout montovaný dům. [...] V seminární zahradě bylo místa dost a tak pro to získal [Tomášek] svolení [církevního tajemníka].⁸² Seminaristům či novosvěcencům poskytla AG kromě domečku a knih i další pomoc, jak popisuje dlouholetá spolupracovnice*

78 AA, rozhovor autorky s biskupem Václavem Malým, 6. 3. 2018, Praha.

79 Archiv AG, f. Sozialwerk, Priesterkartei, č. 642.

80 Např. z protokolu zasedání členů SW AG z 3. 10. 1980 lze vyčíst, že na opravu kostela v Jablonném v Podještědí bylo vyhrazeno 6250 DM. Archiv AG, f. Sozialwerk, Mitgliederversammlungen 1975–1985. V protokolu ze zasedání předsednictva SW AG konaného 25. 6. 1981 se uvádí částka 3000 DM na opravu stejného kostela. Tamtéž, Vorstandsitzungen 1975–1985. Částka 20000 DM byla na zasedání předsednictva dne 3. 7. 1987 určena na opravu oltáře litoměřické katedrály. Na jednání o půl roku později (11. 12. 1987) je zmíněna finanční pomoc při opravě kostelů ve Filipově a v Chlumu Svaté Maří. Tamtéž, Vorstandsitzungen 1986–2000.

81 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 41.

82 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov. O tom, že tato pomoc měla probíhat legálně, svědčí zápis v protokolu ze zasedání předsednictva SW AG z 6. 6. 1986: *Pan Olbert podal žádost uvolnit na zřízení ubytovny pro studenty teologie částku až 100 000 DM. Předsednictvo s tím souhlasilo za podmínky, že a) musí být vyjednan státní souhlas ke stavbě, tedy že peníze budou skutečně užity k tomuto účelu, b) bude dán závazek investora ke stavbě semináře.* Archiv AG, f. Sozialwerk, Vorstandsitzungen 1986–2000.

Eva Vybíralová

Franze Olberta z Mnichova Adriana Insel: *Jednou* (v roce 1985 – pozn. autorky) jsem byla s kolegyní v Litoměřicích a seznámila jsem se s ročníkem [kněží], kteří byli vysvěceni v tom roce. [...] Jako první tito kněží většinou dostávali takovou soupravičku, cestovní vybavení s různými mešními pomůckami, cestovní stolu, nádobku na svěcenou vodu, aby umírajícího mohli připravit na poslední cestu. Zpravidla to byl dar Sozialwerku nově vysvěceným kněžím, většinou to bylo dáno osobně. [...] Tehdy se v bytě jedné paní sešel celý ročník těch kněží a my jsme jim předávali tenhle balíček jako dárek od AG. [...] Do kartotéky se to asi ani nezapisovalo, dostával to prakticky každý ročník. [...] Do Litoměřic jsme měli docela dobré kontakty k jedné opravdu nebojácné paní, která žila přímo vedle katedrály a znala spoustu lidí.⁸³ Tou ženou byla s velkou pravděpodobností Ria Kostřábová, která zprostředkovala kontakty do semináře a společně s Marií Weiß vypomáhala seminaristům i kněžím.⁸⁴

Ilegální pomoc

Kromě této legální, či na hraně legálnosti se pohybující pomoci, existovaly samozřejmě i pokusy o ilegální výpomoc. Jak se postupně otevírala hranice pro zahraniční turisty, přijížděli do Československa i sudetští Němci z AG, případně jejich přátelé. Adriana Insel k tomu řekla: *V Ackermann-Gemeinde byla určitá skupina lidí, kteří měli osobní kontakty, jezdili tam* (míněno do Československa – pozn. autorky) *a neoficiálně se stýkali s určitými lidmi. Například tam jeli jako zájezd a mimo oficiální program se setkávali s určitými lidmi a předávali jim například literaturu nebo i jiné pomůcky, někdy šlo i o finanční dary, třeba na opravu či vybavení kostelů.*⁸⁵ V autobusech či autech se někteří z nich snažili převézt přes hranice větší množství knih, někdy dokonce rádio, psací stroj či tiskárnu.⁸⁶ Adriana Insel dávala přednost cestování vlakem, protože ten měl přesný jízdní řád a nemohl být na hranicích zdržován zbytečnými prohlídkami.⁸⁷ Franz Olbert vypráví: *Měli jsme dvě osoby, které podnikaly hodně cest. Přirozeně měly v zavazadlech jednu nebo dvě krabice s literaturou nebo něčím jiným. Někdy to celník objevil. Dvakrát kvůli tomu vznikly problémy, jednou musel jeden náš turistický průvodce strávit několik dní ve vězení v Plzni. Jiný dostal zákaz vstupu [do Československa].*⁸⁸

Zvyšování informovanosti o stavu církve v Československu

Další oblastí, ve které se Sozialwerk AG silně angažoval, bylo zvyšování informovanosti zahraničních čtenářů a posluchačů o náboženské i politické situaci v Československu. V letech 1970–1989 byly vydávány knihy dokumentující skutečný stav církve v ČSSR.⁸⁹

83 AA, Rozhovor Markéty Těthalové s Adrianou Insel, 8. 8. 2016, Mnichov.

84 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 59; rozhovor autorky s P. Antonem Ottem, 2. 5. 2018, Praha.

85 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Adrianou Insel, 8. 8. 2016, Mnichov.

86 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 40.

87 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Adrianou Insel, 8. 8. 2016, Mnichov.

88 Tamtéž, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

89 Např. KUNZMANN, Adolf – PLUCHA, Friedrich: *Die tatsächliche Lage der Katholischen Kirche in der ČSSR. Ackermann-Gemeinde, München 1973; Priestervereinigung „Pacem in Terris“ – eine kritische Ana-*

Revanšisti, či průkopníci smíření?

Po převratu v roce 1989 se AG podílela na německém vydání knih Oto Mádra, Tomáše Halíka nebo Josefa Zvěřiny.⁹⁰ Zároveň někteří členové AG, např. prof. Josef Rabas, spolupracovali se západoněmeckými médii (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Bayerischer Rundfunk) a informovali je o konkrétních problémech církve v Československu. Jednou z netradičních forem pomoci bylo zařizování čestného doktorátu pro Josefa Zvěřinu v Tübingenu. Tehdejší profesor katolické teologické fakulty tamní univerzity Walter Kasper, dnes kardinál, ve své odpovědi Franzi Olbertovi z 28. srpna 1987 píše, že žádost o udělení čestného doktorátu přednesl profesorskému sboru fakulty a že byla přijata pozitivně.⁹¹ Čestný doktorát získal Josef Zvěřina o rok později.

Nástin finančních nákladů

Na otázku, kolik knih, léků a jiných darů bylo ročně nakoupeno, zasláno do Čech a na kolik tato pomoc vyšla, Franz Olbert odpověděl, že se z bezpečnostních důvodů žádné statistiky nevedly. Pomoc byla zaslána a to stačilo.⁹² To odpovídalo pololegálnímu či konspirativnímu stylu práce.

Jediným pramenem, ze kterého je možné alespoň přibližně vyčíst hodnotu všech darů zaslaných do Československa, jsou roční bilance přednesené na každoročně konaných schůzích členů a předsednictva AG. Ze zápisů vyplývá, jak finančně náročné bylo zaslání pomoci poštou – jen za poštovné zaplatila AG např. v roce 1974 18 000 DM (přičemž se nejednalo pouze o zásilky do Československa, ty ale jistě tvořily velkou část).⁹³ Při plánování pro rok 1983 bylo na pomoc Východu (NDR a ČSSR) vyhrazeno z prostředků SW AG celkem 75 000 DM.⁹⁴ Na rok 1985 byly plánovány jako pomoc církvi v Československu následující výdaje (částky jsou přibližné):

obrázky s náboženskými motivy	5000 DM
Verseh-Gang-Garnituren ⁹⁵	10 000 DM
opravy kostelů (nejprve 3 kostely)	50 000 DM
nákup techniky	4000 DM
varhany (pro 2 kostely)	6000 DM
nákup aut	10 000 DM
knihy	10 000 DM ⁹⁶

lyse. Sozialwerk Ackermann-Gemeinde, München 1983. RABAS, Josef – STINGL, Josef: *Christen vor Gericht – Polizei- und Gerichtsakten aus der Tschechoslowakei*. Ackermann-Gemeinde, München 1987.

90 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 88–89.

91 *Archiv AG*, f. Sozialwerk, Priesterkartei, č. 1258.

92 Telefonát autorky s Franzem Olbertem, 12. 12. 2017.

93 *Archiv AG*, f. Sozialwerk, Mitgliederversammlungen 1975–1985, protokol ze zasedání z 6. 12. 1975.

94 Tamtéž, Vorstandssitzungen 1975–1985, protokol ze zasedání z 2. 4. 1982

95 Také Versehgarnitur – soubor liturgických předmětů (kříž, podnos, misky) sloužící knězi při udělování svátosti pomazání nemocným.

96 *Archiv AG*, f. Sozialwerk, Vorstandssitzungen 1975–1985, protokol ze zasedání z 23. 1. 1985.

Eva Vybíralová

Jak vyplývá z archivu SW AG, od roku 1986 se vedlo přesnější roční zúčtování, z kterého je možno vyčíst, že hlavní část příjmů pocházela ze sbírek (cca 400 000 DM), po které následují příspěvky některých německých a rakouských diecézí (145 000 DM). Výdaje týkající se československé církve v tomto roce připadly na (zaokrouhleno na tisíce):

nákup léků	27 000 DM
tuzexové koruny	44 000 DM
Verseh-Garnitur	11 000 DM
Litoměřice	10 000 DM ⁹⁷

Sledování ze strany StB a pokusy o proniknutí do AG

Na jakékoli sdružování sudetských Němců pohlížela oficiální místa v Československu s velkou nedůvěrou. Sudetoněmecká sdružení byla bez většího rozlišování označena za revanšistická, tedy lpějící na odplatě či alespoň náhradě škod, přestože československé úřady zachytily určitý vnitřní vývoj uvnitř těchto organizací a také rozdíl mezi jednotlivými sudetoněmeckými spolky.⁹⁸ Své informátory měla StB mj. na poštách, ti ji informovali o konkrétních zásilkách, dále byli tajní spolupracovníci StB např. v olomouckém bohosloveckém semináři, mezi duchovními i jinými osobami. Nejpozději od poloviny 50. let se československá tajná policie začala intenzivně zajímat také o německé (původem sudetoněmecké) osobnosti působící jak v německé politice, tak ve vrcholných funkcích AG a obecně o Sudetendeutsche Landsmannschaft. Postupně byla proto pozornost věnována i Hansi Schützemu⁹⁹ a Josefu Stinglovi.¹⁰⁰

97 Tamtéž, objasnění k bilanci ke dni 31. 12. 1986.

98 To reflektuje následující zpráva: *Z dalšího rozhovoru pramen* (spolupracovník StB „Marek“ – pozn. autorky) zjistil, že [P. Paulus] *SLÁDEK má velké styky s revanšisty a je zainteresován do jejich hnutí. Donesl pramenu literaturu a také řekl, že se zúčastňoval srazů odsunutých Němců a také sloužil mše v blízkosti čsl. hranic. Srazy revanšistů jsou pořádány pod hlavičkou katolické organizace „ACKERMANN GEMEINDE“, kde SLÁDEK působil jako kněz [...]. Podle tiskovin staršího data bylo vidět, že z počátku Němci věřili, že se vrátí zpět do ČSSR pod tlakem nějaké vojenské síly. Postupně tyto naděje padaly a podle brožurek z poslední doby je vidět, že jejich náplň se v zásadě změnila, v poslední době se Němci chodí modlit na hranice, že jediné přijde ke sblížení kulturnímu a chtějí, aby se mohli někdy do ztracené vlasti podívat, ale nevěří již tomu, že by byl jejich návrat reálný. Od roku 1960 tyto katolické organizace apelovaly na věřící, aby zanechali ducha revanše a modlili se za utvoření VELKÉ EVROPY, aby se cítili jako Evropané a v tomto duchu by mělo dojít k jakémusi usmíření, což je koncepce [Otto von] Habsburka. ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 631420 MV „Revanš“, Zpráva A-Marka z 29. 12. 1966, s. 25b (zadní strana)–26. To, že velká část sudetských Němců zastávala názory odlišné od AG, dokládá následující zpráva: [...] mají prý dosti problémů s opozicí, vedenou [Walterem] BECHEREM, která zaujímá nesmířitelné stanovisko vůči ČSSR. Tím chtěl KUNZMANN říci, že jejich organizace v Mnichově představuje tu druhou část odsunutých Němců, která chce provádět umírněnější politiku vůči ČSSR a chtějí být dokonce nápomocní po linii církve a vztahy s ČSSR zlepšovat. Tamtéž, zpráva A-Marka z 15. 4. 1968, s. 76. O agentu s krycím jménem „Marek“ viz dále.*

99 ABS, f. Hlavní správa rozvědky SNB – Objektové svazky (dále jen I. S-1), objektový svazek reg. č. 10075/301 „Strana CDU v západním Německu“, podsvazek k osobě Hanse Schütze (rozpracovávaný pod krycím jménem „Šustr“): *Jmenovaný byl rozpracován jako typ od roku 1955 a v poslední fázi měl být proveden kontakt pomocí spolupracovníka „KŘEŠTANA“ (spolupracovník OO-MV Svitavy). Cílem kontaktu měla být konečná prověrka zpravodajských možností a vhodnost osoby ke zpravodajské spolupráci. Kontakt byl proveden a po vyloučení „KŘEŠTANA“ byly po čase bez vyhodnocení materiálů uloženy materiály do archivu... Zpráva I. správy MV z 28. 8. 1967, s. 154.*

Revanšisti, či průkopníci smíření?

Akce „Revanš“

O činnost Ackermann-Gemeinde se začala československá strana zajímat nejspíše v druhé polovině 60. let. Sdružení bylo StB označeno za revanšistické a klerofašistické a v květnu 1968 byl na spolkového jednatele AG Adolfa Kunzmannna zaveden pozorovací svazek pod krycím jménem „Revanš“.¹⁰¹ Ve zdůvodnění jeho založení se můžeme dočíst: *Agenturně bylo zjištěno, že Adolf KUNZMANN, odsunutý Němec je redaktorem časopisu revanšistické organizace Ackermann Gemeinde (sic) v Mnichově. Jmenovaný projevuje zájem a snahy zasahovat do politického života v ČSSR a to tím, že přesvědčoval našeho spolupracovníka „MARKA“¹⁰², že spolupráce s komunisty není možná. Organizaci Ackermann povede k tomu, aby svou propagační a podpůrnou činností se zaměřila pro (sic) posílení posic katolické církve v ČSSR. KUNZMANN navrhoval pomoc i straně lidové v Brně a to poskytnutím papíru pro publikační činnost strany. Nejzávažnější část činnosti Adolfa KUNZMANNNA spočívá v tom, že před poslední cestou do ČSSR v dubnu t. r. vešel ve Vídni ve styk s převorem augustiniánského kláštera P. TONKO¹⁰³, kterým byl pověřen, aby splnil v ČSSR řadu úkolů, jež*

- 100 A[genturní]T[yp] byl rozpracováván od října 1955 do července [19]60, kdy bylo další oper[ativní] rozpracování bez uvedení důvodů ukončeno. Celkem bylo realizováno 14 schůzek v Z[ápadním]B[erlíně], převážně v restauracích. Tamtéž, podsvazek k osobě Josefa Stingla (rozpracováván pod krycím jménem „Staněk“). Tamtéž, Úvod k podsvazku, nedatováno, nestránkováno. Na jiném místě spisu je uvedeno, že s ním byl udržován kontakt od dubna 1958, a dále: STANĚK je veden jako nevědomý informátor. O jeho styku je známo (sic) vedení CDU. Tamtéž, objektový svazek reg. č. 10075/348, „Strana CDU v západním Německu“, podsvazek k osobě Josefa Stingla, stručný životopis, nedatováno, s. 228. O Stinglovi dále přinesl informace mj. spolupracovník „Reller“, tedy jeho příbuzný Gustav Sandner žijící v Československu. Otázkou je, zda se jednalo o vědomého spolupracovníka, na mnoha místech je totiž uvedeno, že Sandner je nepřátelského smýšlení vůči našemu zřízení. Tamtéž, Návrh na kontakt Josefa Stingla z 6. 9. 1956, s. 49. Uvažovalo se také o zapojení spolupracovníka „Giseviuse“ (Herman Wágner/Wagner), německé národnosti, geolog u rudných dolů v Teplících). Tamtéž, Memorandum z 18. 4. 1955, s. 51–56.
- 101 ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 631420 MV „Revanš“ byl zaveden 20. 5. 1968 (souhlas náčelníka odboru 22. 5. 1968) na KS SNB, S StB Brno, 2. odbor, 7. oddělení.
- 102 Pod krycím jménem „Marek“ byl veden jako agent StB biolog a genetik Vítězslav Orel, kterému měl být v letech 1966–1967 umožněn šestiměsíční stipendijní pobyt v Bavorsku, v ústavu pro výzkum a výuku v živočišné výrobě v Grubu. Tamtéž, Zpráva z 29. 12. 1966 od „Marka“, s. 22–27b. Ze zprávy vyplývá, že se tento agent StB zabýval genetikou a byl ředitelem Mendelova muzea. V lednu 1967 dostal „Marek“ jako hlavní úkol vejít ve styk s některými osobami s (sic) církevní a revanšistické organizace „Ackermann Gemeinde“ (sic) v Mnichově. Určité předpoklady pro splnění úkolu již existovaly, jelikož pramen při návštěvě augustiniánského kláštera v prosinci 1966 navázal osobní přátelský styk s P. Paulusem Sládkem ve Zwieslu v NSR. K prvnímu setkání „Marka“ s Adolfem Kunzmannem došlo 5. 2. 1967 v mnichovském sídle AG: KUNZMANN nabízel prameni celé stoby knih s náboženským obsahem, tyto pramen odmítl. [...] KUNZMANN poznamenal, že posílají dosti knih, tuzexových bonů a také auta řím. kat. kněžím do ČSSR, kteří prý to potřebují nebo (oni v NSR) jsou přesvědčeni, že to potřebují. Informace o řím. kat. kněžích dostává organizace „Ackermann“ od turistů a hlavně od Němců, kteří přicházejí k nám do ČSSR. Náboženskou literaturu zasílají do ČSSR 300 osobám. Těchto 300 našich občanů mají tam zaevidovaných v kartotéce. Tamtéž, Zpráva z 28. 2. 1967 od agenta „Marka“, s. 29–30. Kromě „Marka“ byla StB o Kunzmannovi informována také např. od důvěrníka „Kameníka“ (tamtéž, s. 94) nebo od agenta „Lukáše“ (tamtéž, s. 105). Více o Vítězslavu Orlovi viz <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/orel.html> (citováno k 25. 4. 2019).
- 103 Bernhard Jakob Tonko OSA (1912–1982) se narodil v Opavě. V roce 1932 vstoupil do řádu augustiniánů-eremitů v České Lípě, 1937 vysvěcen na kněze, 1946 odešel do Vídně, kde byl pověřen péčí o migranty, 1968 obdržel rakouské čestné ocenění za zásluhy (das Große Goldene Ehrenabzeichen für Verdienste um die Republik Österreich) – viz <http://www.orden-online.de/wissen/t/tonko-bernhard/> (citováno k 25. 4. 2019).

Eva Vybíralová

mu písemně připravil. Bylo zjištěno, že KUNZMANN tyto úkoly v Brně plnil, a navázal osobní styk s [tajnými] brněnskými augustiniány [a hovořil s nimi] o přípravě k obnově tohoto řádu a byl pověřen projednat některé otázky s biskupem TOMÁŠKEM v Praze.¹⁰⁴

Cesty Němců po Československu byly dle možností sledovány, různí spolupracovníci StB podávali zprávy o jejich návštěvách nebo o zásilkách ze západního Německa, jak dokládá mj. i tato zpráva agenta „Marka“ z 3. 11. 1967: *Dne 2. 11. 1967 přijela do Brna do Mendelova musea skupina západoněmeckých turistů. Jeden z nich OLBRECHT (správně Olbert – pozn. autorky) Franz uvědomil předem o příjezdu pramene [A-Marka]. Je to turistický zájezd organizovaný Ackermannovou společností. Účastníky zájezdu jsou studenti teologie, sociologie a filosofie z Mnichova, Norimberka a jiných měst, Franz OLBRECHT z Mnichova a Walter KLÖTZEL (snad referent pro mládež AG – pozn. autorky) z Norimberka a jeden kněz augustinián z okolí Augsburgu. Během posledních dvou let byl Walter KLÖTZEL v ČSSR potřetí, dříve býval v Praze a Olomouci. Franz OLBRECHT (OLBERT) byl v minulém roce v Praze také [...]. Nepodařilo se zjistit, zda mají v ČSSR přátele a zda se s někým setkali. Na toto téma odpovídali velmi zdrženlivě.¹⁰⁵*

V srpnu 1970 bylo rozhodnuto, že osobní spis vedený na Adolfa Kunzmana bude z Brna převeden do Prahy.¹⁰⁶ Zanedlouho se začalo uvažovat o jeho zařazení na tzv. index nežádoucích osob (INO). V návrhu stojí: *V roce 1970 bylo potvrzeno, že KUNZMANN pokračuje ve své kampani, pokud jde o zaslání náboženské literatury a jiných tiskovin soukromým osobám do ČSSR. Většina těchto osob KUNZMANN nezná a neví, jakou instituci se jedná [...]. Před vánočními svátky v roce 1970 rozeslal do Jihomoravského kraje přes sto vánočních balíčků s potravinami a sušeným ovocem všem římsko-katolickým kněžím a bigotním katolíkům, za což si získal u nich obdiv a uznání.¹⁰⁷*

Vyhodnocení akce „Revans“

Ve vyhodnocení této akce a v návrhu na postup dalšího rozpracování z ledna 1972 je mj. uvedeno: *Budou připraveny podmínky pro nasazení tech[nického] úkonu G-9 (tajné vyjmutí věcí, zejména dokumentů, rozvědného, resp. kontrarozvědného zájmu ze sejfů, bytů, zavazadel atd. nepřítelů – pozn. autorky) a F-5 (tajné fotografování nebo filmování – pozn. autorky) v objektech a místech, kde bude KUNZMANN při své příští cestě do ČSSR ubytován [...]. Podle výsledků úkonů G-9 a F-5 zajistit na O[ddělení]P[asové]K[ontrol]y při zpáteční cestě do NSR důkladnou osobní prohlídku za účelem získání dokumentace o nepřátelské činnosti KUNZMANN v ČSSR [...]. Obstatit veškerou zahraniční poštu, která je zasílána do ČSSR KUNZMANNEM a to do oblastí Praha, Brno a Ostrava. Dale bude na dobu 1 měsíce obstatena pošta ve směru z Ostravy a Olomouce do Říma a Mnichova. Jedná se o korespondenční lístky, na kterých mají být zasílány zprávy.¹⁰⁸*

104 ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 631420 MV „Revans“, Rozhodnutí o zavedení pozorovacího svazku na Kunzmana Adolfa z 20. 5. 1968, s. 2.

105 Tamtéž, Zpráva agenta „Marka“ z 3. 11. 1967, s. 48.

106 Tamtéž, Zpráva 1. odboru správy A I. SMV o převedení spisu z 27. 8. 1970, s. 115.

107 Tamtéž, Návrh na zařazení Adolfa Kunzmana na index nežádoucích osob z 8. 6. 1971, s. 172–173.

108 Tamtéž, Vyhodnocení akce „REVANS“ a návrh na postup dalšího rozpracování, 26. 1. 1972, s. 243–244.

Revanšisti, či průkopníci smíření?

Zpráva o činnosti zahraničních center římskokatolické církve, nelegálních skupin laiků a ilegálních biskupů z 28. srpna 1973 pro Ministerstvo vnitra ČSSR podává informace o kontaktech mezi AG a litoměřickým biskupstvím včetně semináře: *Koncem roku 1969 (spadá do období po Trochtově jmenování kardinálem) byla do biskupské residence dovezena v nákladním autu zásilka náboženské literatury od společnosti ACKERMANNVERLAG v Mnichově.*¹⁰⁹ *Zásilku doprovázel a doručil občan NSR Adolf KUNZMANN, který při návštěvě jednal s biskupem TROCHTOU. Bylo zjištěno, že šlo o tiskoviny vydávané církevními emigrantskými institucemi v Římě. Nelze vyloučit, že se v této věci angažovala také církevní centrála Sudetoněmeckého kléru v Königsteinu v NSR v čele s biskupem KINDERMANNEM. Dr. Štěpán] TROCHTA se s KINDERMANNEM setkal při jedné z cest do Říma již v roce 1968. Výsledkem vzájemného jednání byla podle zjištěných poznatků dohoda o uspořádání akce, která by demonstrovala „usmíření“ mezi sudetoněmeckými a českými katolíky. Skutečností je, i když to nebylo potvrzeno, že důsledkem této dohody bylo mimořádné oživení styků mezi bohosloveckou fakultou v Litoměřicích s celou řadou církevních škol ve státech západní Evropy. Ještě v roce 1971 byl zjištěn u více jak poloviny bohoslovců (ze 163) studujících na C[y-rilo]M[etodějské]B[ohoslovecké]F[akultě] v Litoměřicích písemný nebo osobní styk do K[a-pitalistickým]S[tátů].*¹¹⁰ Další zpráva z 15. listopadu 1973 pro Federální ministerstvo vnitra *Provádění atraktivních bohoslužeb – sdělení* obsahuje informaci: *KUNZMAN (sic) od roku 1968 navštívil ČSSR 19x. Tyto cesty byly především motivovány církevně-politickými zájmy, při nichž získal velké množství informací z různých odvětví, které mu předali reakční věřící a řím. kat. kněží a které pak v NSR při různých příležitostech zneužíval proti ČSSR. Vzhledem k celkové činnosti KUNZMANA, která byla charakterizována z hlediska církevně-politického jako nežádoucí, byl dán koncem roku 1972 na INO a tím mu byl prakticky znemožněn přístup do ČSSR.*¹¹¹ *I přes toto opatření KUNZMAN ve své činnosti proti ČSSR neustal, ale naopak tuto ještě v daleko větší míře zvýšil [...]. Další jeho činnost spočívá v tom, že až do současné doby i nadále zprostředkovává prostřednictvím organizace „ACKERMAN GEMEINDE“ (sic) a „SELSORGEDIENST“ (sic) zaslání velkého množství převážně doporučených zásilek s potravinami, vitamíny a zahraničními léky stovkám věřících a duchovních, téměř do všech krajů v ČSSR a současně je žádá o potvrzení příjmů zásilek. Mimo to je mnoha občanům, jak KUNZMANEM, tak i uvedenými organizacemi poskytována finanční pomoc, jsou jim zaslány TK a některým kněžím byla na pokyn KUNZMANA předána i osobní auta.*¹¹²

V květnu 1973 bylo rozhodnuto o provedení výslechů skupin občanů, kteří byli s Adolfem Kunzmannem v kontaktu. Každá Správa StB v Čechách a na Moravě měla takto vyslechnout 6–10 vybraných osob, dále se počítalo s využitím tajných spolu-

109 Podle zprávy z 13. 3. 1970 se jednalo o zásilku knih o váze 2000 kg v 68 kartonech, která byla povolena ministerstvem kultury ČSR. Tamtéž, Zpráva KS SNB, II. odbor S-StB, Ústí nad Labem, s. 107.

110 ABS, f. Objektové svazky – Centrála (dále jen MV-OB), objektový svazek a. č. 1954 MV „Římskokatolická církev“, Zpráva MV ČSSR, II. správy FMV, analytický odbor, z 28. 8. 1973 o činnosti zahraničních center římskokatolické církve, nelegálních skupin laiků a ilegálních biskupů, s. 49.

111 ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 631420 MV „Revanš“, podsvazek 3, Zpráva II. správy FMV, 2. 7. 1973, s. 25.

112 Tamtéž, f. MV-OB, objektový svazek a. č. 1954 MV „Římskokatolická církev“, Zpráva 3. odboru II. správy FMV z 2. 7. 1973, svolání porady ve věci akce „Revanš“ za účelem provedení profylaktických a rozkladných opatření, s. 58.

Eva Vybíralová

pracovníků s krycími jmény „Ivan“, „Jenda“, „Jan“, „Klenovec“¹¹³ a dalších, kteří měli mezi věřícími (včetně duchovních) zjišťovat dopad těchto opatření.¹¹⁴ Dne 10. července 1973 proběhla porada v akci „Revans“ za účasti zástupců správ StB Brno, Praha, Ostrava, Ústí nad Labem, Plzeň, České Budějovice a Hradec Králové, na níž byly domluveny mj. otázky k pohovorům/výslechům vybraných osob, které Kunzmann pravidelně kontaktoval. Jen v rámci Správy StB Praha bylo provedeno 79 výslechů.¹¹⁵ Mezi vyšetřované patřili kněží Jiří Reinsberg, František Kohlíček, Miloslav Vlk, Miroslav Vágr, Josef Hendrich, biskup Karel Otčenášek aj. Průběžná zpráva shrnuje výsledek těchto výslechů následovně: *Všichni potvrzují, že balíčky obdrželi, ale nikdo osobně KUNZMANA [...] mimo ROSOLOVÉ¹¹⁶ ho osobně nezná a tato organizace jim nebyla známa. ROSOLOVÁ je sestřenicí KUNZMANA [...]. U ostatních bylo dosaženo předpokládaného výsledku, neboť všichni, s nimiž byl pohovor proveden, přislíbili a prohlásili, že styk s KUNZMANEM přeruší, a většina z nich jeho činnost odsoudila.*¹¹⁷ Je samozřejmé, že při zdůrazňování Kunzmannovy nepřátelské činnosti vůči ČSSR by málokdo tvrdil opak.¹¹⁸ Ve většině případů vyslýchané osoby shodně tvrdily, že netuší, odkud se Adolf Kunzmann dozvěděl jejich adresu, osobně jej neznají, nevědí nic o organizaci, ve které působí, ani o jeho činnosti v Československu. Všichni vyslýcháni byli upozorněni, že ve svém vlastním zájmu by se měli zříci zásilek z kapitalistických států, konkrétně tedy od Adolfa Kunzmanny, a vůbec kontaktu s ním. V závěru protokolu byly uvedeny standardizované výpovědi typu: *Já jsem v našem státě po strážce hmotné dostatečně zajištěn. Nepotřebuji žádné milodary od západních států, jmenovitě od pana KUNZMANA¹¹⁹ nebo Nyní, když jsem se dozvěděl, že KUNZMAN je předním funkcionářem klerofašistické*

113 Pravděpodobně šlo o Ladislava Pokorného (1915–2000), který byl v roce 1939 vysvěcen na kněze, 1951 získal doktorát z teologie v Bratislavě, do roku 1953 přednášel teologii v Litoměřicích a v Praze, poté přešel do pastorace. V letech 1965–1968 působil na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích, 1970 se habilitoval, 1974 profesor pro obor liturgiky, v letech 1974–1978 děkan v Litoměřicích, od roku 1981 vedoucí Vydavatelství České katolické Charity.

114 ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 631420 MV „Revans“, podsvazek 1 (příp. 3 – nejasné číslovaní), ve kterém je sledována nepřátelská činnost vízového cizince: Adolfa KUNZMANNA, Návrh na provedení profylaktických a rozkladných opatření v akci „REVANS“, 30. 5. 1973, s. 15.

115 Tamtéž, Zpráva, 17. 9. 1973, s. 34.

116 Milanie Rosolová, roz. Heinová, nar. 1913. Srov. tamtéž, Zápis o výpovědi z 8. 8. 1973, s. 39–40.

117 Tamtéž, Akce „REVANS“ – zaslání průběžné zprávy, 22. 8. 1973, s. 32–33.

118 O tom, že výsledky jednání nebyly tak optimistické, svědčí další zpráva: [...] *jen ojediněle měli někteří duchovní k této akci vyhrady. Konkrétně bylo zjištěno, že vikář [Miloslav] TATÍČEK [děkan v Rakovníku] se vyjadřoval v tom smyslu, že bezpečnost zasahuje do církevních otázek a že se domnívá, že pohovory by s nimi neměla provádět bezpečnost, ale jejich církevní nadřízení. Podobné stanovisko zaujímal duchovní [Bořivoj] MOŠNA [administrátor farnosti Petrovice] a [Antonín] SLOVÁK [administrátor farnosti Slabce] z okresu Rakovník. V okrese Příbram duchovní LIŠČÁK otevřeně projevil nenávisť vůči příslušníkům Stb. Duchovní ROUS Stanislav se při pohovoru projevil otevřeně jako nepřítel současného státního zřízení. Nesouhlasil s prováděním současné církevní politiky v ČSSR. Tamtéž, Zpráva, 17. 9. 1973, s. 35. V popisu průběhu výslechů je např. k P. Stanislavu Rousovi poznamenáno: Rous Stanislav přijal pracovníka Stb velmi nezdvořilým způsobem a neměl zájem na provedení svědecké protokolární výpovědi. Prohlásil, že když jednou celnice něco pustí, že on by kvůli tomu neměl mít nějaké nepřijemnosti. Dal veřejně najevo svoji nenávisť vůči našemu soc[ialistickému] zřízení. Naříkal na to, že jeho plat je malý a náboženské literatury že je naprostý nedostatek. Vlk Miloslav se při pohovoru projevil jako člověk velmi inteligentní, sečtělý a znalý našich zákonů. Jeho postoj k našemu soc. zřízení se projevuje zdlánlivě kladně. Tamtéž, Zpráva, 23. 8. 1973, s. 86.*

119 Tamtéž, Protokol výpovědi P. Rudolfa Tichého, 15. 8. 1973, s. 103.

Revanšisti, či průkopníci smíření?

organizace, která pracuje proti našemu státu a snaží se mezi věřící zanášet nepřátelskou ideologii, veškeré styky s KUNZMANEM ruším.¹²⁰ Velmi originální byla v tomto smyslu výpověď tajného biskupa Karla Otčenáška, parafrázovaná ve zprávě S-StB Hradec Králové: OTČENÁŠEK prohlásil, že obsah balíčků vždy rozdál, protože to nepotřebuje. S jízlivým úsměvem dodal, že pro něho je duševní potrava daleko přijatelnější a tu mu KUNZMANN neposílal.¹²¹ Už v roce 1972 se objevily obtíže se zasláním knih do Československa – úřady zásilky odmítaly a vracely je zpět.

O vyšetřování českých katolíků kvůli balíčkům od AG byli v Německu dobře informováni. Podle zápisu, dochovaného ve svazku „Revanš“, proběhlo v září 1973 v rádiu Deutsche Welle slovenské vysílání *Informace z církevního života*, které referovalo o výsleších katolických kněží kvůli přijímané literatuře ze SRN a vyzývání těchto osob k vrácení zásilek.¹²²

Proti Franzi Olbertovi probíhala ze strany StB přibližně od roku 1978 akce s krycím jménem „Náhradník“, rozsahem mnohem menší než akce „Revanš“ zaměřená na Adolfa Kunzmana. V jejím rámci byly vyslýchány desítky českých a moravských kněží i laiků. Z dokumentů StB vyplývá, že o AG podávali informace tajní spolupracovníci s krycími jmény „Nováček“ a „Zina“.¹²³ Ve sdělení rozvědky, tedy I. správy FMV, z března 1979 se uvádí, že Olbert vykonal do ČSSR celkem 15 cest, poslední v dubnu 1973.¹²⁴ V roce 1980 byl do získávání informací o Ackermann-Gemeinde opět zapojen agent „Marek“, tehdy vědecký pracovník Moravského muzea v Brně zabývající se osobností G. J. Mendela.¹²⁵ Přibližně od roku 1980 směl Franz Olbert opět navštěvovat Československo.

Jak již bylo uvedeno výše, čelné představitele AG úřady sledovaly nejen během jejich návštěv Československa, ale i v Německu. Franz Olbert si na jednoho takového „hosta“ vzpomíná: *Jednou také přišel kněz, který tvrdil, že přichází od Osthille z Říma, kde pracoval na sekretariátu. Nakonec se ukázalo, že všechno bylo vylhané. Ve skutečnosti byl agentem české informační služby (míněna StB – pozn. autorky), který se chtěl vloudit do Ackermann-Gemeinde. Někdy jsem měl dobrý nos. Neumím říct proč, ale ten muž mi*

120 Tamtéž, Protokol výpovědi P. Josefa Malínského, 6. 8. 1973, s. 111.

121 ABS, f. MV-KR, svazek a. č. 631420 MV „Revanš“, podsvazek 4, Zpráva, 23. 8. 1973, s. 86.

122 Tamtéž, Přepis vysílání z 21. 9. 1973, s. 140.

123 ABS, f. I. S-1, objektový svazek reg. č. 12845/302 „Bavorsko“, podsvazek typy/zájmové osoby „Náhradník“, Zpráva Akce Náhradník – pokyn, 17. 4. 1978, s. 6–7.

124 Zpráva dále pokračuje: *Při poslední návštěvě uvedl bydliště München, Leopoldstrasse 70 a povolání obchodník fy Ackermann v Mnichově [...]. V souvislosti s prošetřením osoby „NÁHRADNÍKA“ bylo zjištěno, že S[ude-ten]D[eutsche]L[andsmannschaft] vyvíjí vysokou aktivitu mezi vysídlení z této oblasti, tzv. Schönhengstgau (oblast Moravské Třebové, odkud F. Olbert pochází – pozn. autorky) a pořádají společné zájezdy do „staré vlasti“. Při několika takovýchto bromačných návštěvách sloužil děkan ČERVENÁK Antonín v blízké obci Křenově (Krönau) pro odsunutě Němce několikrát mše. Dle poznatku O StB Svitavy vztahy ČERVENÁKA k odsunutým Němcům nadále trvají. Děkan ČERVENÁK Antonín, nar. 18. 5. 1917, bytem Křenov čp. 29, je bývalý spolupracovník K[ontra]R[ozvědky], s nímž byla pro ztrátu důvěry ukončena spolupráce [...]. Dále by event. bylo možno využít pro získání bližších informací k osobě „NÁHRADNÍKA“ a jeho rodiny jistého KNÖDLA Franze, nar. 12. 6. 1940 ve Slatině [...]. Jde o jediného žijícího Němce – starousedlíka v obci. Jeho otec byl až do smrti v roce 1971 orgány KR využíván k rozpracování německé problematiky pod krycím jménem „SCHMIDT“.* Tamtéž, dopis I. správy FMV – sdělení k akci Náhradník z 27. 3. 1979, s. 12–13.

125 Tamtéž, I. správa SNB, 37. odbor, Sondážní akce „Oráč“ – návrh z 27. 3. 1980, s. 33–36.

Eva Vybíralová

*byl nesympatický, proto jsem ho nezaměstnal. I takové věci se tenkrát stávaly.*¹²⁶ Podobně se v 60. letech objevil v AG muž, který vyzdvihoval své politické kontakty. Krátce poté údajně vyšel v německých novinách článek o tom, že dotýčný byl příslušníkem tajných služeb.¹²⁷

Závěr

Předložená studie pojednává o materiální i jiné pomoci, kterou od druhé poloviny 60. let poskytovali československým katolíkům členové AG, a o snaze československé Státní bezpečnosti těmto kontaktům zabránit. Byly přitom využity nejen materiály z archivu Ackermann-Gemeinde v Mnichově (především tzv. Priesterkartei des Sozialwerkes der Ackermann-Gemeinde, která obsahuje přibližně 2000 kontaktů s bližšími údaji) a archiválie Archivu bezpečnostních složek týkající se Adolfa Kunzmana, Hanse Schütze, Josefa Stingla a Franze Olberta, ale i rozhovory s pamětníky.

Není důležité, jakou hodnotu měly dary zasílané členy Ackermann-Gemeinde věřícím v Československu. Pro většinu adresátů byl důležitý pocit solidarity přicházející od spolubratrů ze Západu, byť mohla zásilka příjemci „vynést“ zvýšenou pozornost StB i finanční výdaje – celní poplatek za vánoční balíček býval 20 až 80 Kčs. Jejich téměř shodné výpovědi učiněné při prošetřování působení AG v Československu (*Je mi nepříjemné/trapné/ponižující dostávat balíčky od neznámého člověka, protože nežiji v nedostatku*) vyjadřovaly pravděpodobně spíše snahu mít klid od StB než skutečný postoj. Na otázku, proč se přijímáním balíčků vystavoval nebezpečí výsledků, odpověděl kardinál Miloslav Vlk: *Existovala ještě druhá strana. Ta jedna byly skutečně výsledky a nátlak. Ale na druhé straně byla tato korespondence pro nás brozně důležitá. Díky ní bylo tajné policii jasné, že o nás někdo ze zahraničí ví. To byla garance, že nemůžeme jen tak beze stopy zmizet – tedy v jistém smyslu naše ochrana.*¹²⁸

126 AA, rozhovor Markéty Těthalové s Franzem Olbertem, 8. 8. 2016, Mnichov.

127 Tamtéž.

128 DÖRR, Matthias (ed.): *60 Jahre Friedensarbeit*, s. 52.